

Lékařka poraněných dětských duší

Povídání o péstounské péči s psycholožkou Jarmilou Koluchovou

Když jsem ji poprvé viděla na setkání péstounských rodin občanského sdružení Rodina svatě Zdislavy, málem jsem ji přehlédla. Drobná pani v letech se snadno ztratila v hloučku malých i starších dětí, jejich světloučivě „kamarádů“. Byla to jen nepatrná část z těch stovek dětských duší, kterým za dobu své praxe psycholožka Jarmila Koluchová pomohla. Povídal jsem si s ní o péstounské péči i o jejím osobním životě.

formy se odvolávají na zkušenosti z Anglie, na literaturu a další věci. Jenže jelikož jsem Anglii právě s tímto cílem dvakrát navštívila, delší dobu tam pobyla, přednášela o naší péstounské péči a mám k dispozici i nejnovější anglickou literaturu, mohu těmto názorům opovnat.

V čem například?

Zaměříme se jen na to podstatné, v čem se naše a navrhovaná profesionální péstounská péče liší. Můj názor je shodný s názory mnoha dalších odborníků i samotných péstounů. Péstounství chápeme jako dlouhodobé, většinou celoživotní řešení osudu dítěte, které nemůže být z různých důvodů adoptováno. Byla

te vyslovené preferují zájem rodičů, byť nevhodných, nebo vyslovené neschopných.“

Zdůrazňují nutnost vybudování systému prevence v rodinách i uvážlivé budování systému péče podpůrné péče rodinného typu pro krátký pobyt dětí z rodin, které se ocitly v krizi. To ovšem má smysl v těch případech, kdy je zřejmá pravděpodobnost, že rodina bude schopná při komplexní pomoci zajistit dítěti alespoň přijatelnou péči.

Vy jste věřící člověk. Co vám víra v Boha přinesla nejen v životě, ale i při vaší práci?

Velmi těžko se hovoří o tak závažné, niterné a složité oblasti stručně. Víra je dar. Je umění přijmout ho a dobře s ním hospodařit. Za vel-

ve jejich víra byla jedním z hlavních rozměrů pro přijetí dětí do péstounské péče. Mnozí věřící ovšem poradenství pomocí podstatně jsou přesvědčeni, že stačí, když se budou přátelé děti modlit. To je jistě potřebné. Ještě dříve než pozemský údel? Místo úvah, které by nabízejí, připomínám známé přísloví. „Človče, snaž se, a Pán Bůh ti pomůže.“ Ještě dříve, že úspěšně péstouni nejvíce doprovázejí a výchovně problematických dětí jsou vesměs křesťané, katolíci i evangelici.

Který z dětských osudů vám nejvíce zůstává v paměti?

Pokusím se shrnout dva z nich. Jedním svých sedmi let prožili neuvěřitelné kráse. Byli v rodině utajováni, sociálně izolováni, žili ráni hladem a bitím. O jejich objevení a umístění se zasloužil známý olomoucký pediatr doktor Mores. Somaticky i psychicky byli na úrovni dvou- až tříletého jedince. Báli se lidí, nemohli a trpěli těžkou krivici, nechodili. Případ byl projednáván u soudu. Závěr lékařů jako soudních znalců vyzněl v tom smyslu, že děti jsou nenapravitelně poškozeny. Já jsem diagnostikovala velmi těžkou deprivaci u původně zdravých dětí, napravitelnou alespoň částečně, v dobré péstounské rodině. Tam se také děti nec dostali. Účastníci konference o mateřské rodinné péči v Olomouci v roce 1999 měli možnost je oba vidět i slyšet jako aktivní účastníky konference, středem zájmu byla i jejich péstounka. Dnes mají oba maturitu, jsou šťastni, navíc velmi dobří tatové, každý má tři děti.

Ze současné doby připomenu trojici svazenců, kteří byli ve školním věku odřazeni z mnohých těžkých alkoholiků, byli ve svém morálním vývoji velice zanedbaní a poškození. Z dětského domova byli dáni do péstounské rodiny i ve však brzy vrátila jako nezvladatelné. Těsopopakovalo i v dalších dvou rodinách. Pak už o jejich péstounství přihlásil bezdětný manžel. Bylo jim něco přes padesát, a právě kvůli vyššímu věku byli předtím odmítnuti. Konec jim však tyto děti byly nabídnuty. Děti byly citově oploštělé, už nikomu nevěřily. Péstouni využívali konzultaci během poradenských vikendů našeho sdružení, takže jim to pro ně byl skutečně těžký úkol: dětem byla potřeba stále znovu odpouštět a dokazovat jim, že je mají rádi. Po čtyřech letech je zapřeli, že děti konečně našly svou rodinu, kde mají pocit jistoty a společné budoucnosti.

Připravila RENEATA HOLČÁKOVÁ

Na návštěvě v péstounské rodině

Snímek archiv Jarmily Koluchové

Když se ohlédnete zpátky, jak byste coby odbornice posoudila výchovu ze strany svých rodičů?

I když se zamyslím hodně, nemám co podstatného vytknout. Samozřejmě mě občas napadlo, že bych mohla nosit kratší sukně, jít na kino mládeži nepřístupné, být večer dle venku a podobná pubertální přání...

Celý život se věnujete dětem s poraněnou duší. K čemu jste za léta své praxe dospěla?

Při své práci psycholožky jsem se snažila, abych neudělala jen jedno vyšetření nebo několik kontrol, ale abych u dětí se závažnými problémy prováděla dlouhodobé sledování. Z mého výzkumu stovky deprivovaných dětí vedeného po dobu nejméně dvaceti let vyplývá (stejně jako z podobných výzkumů profesora Matějčka), že psychická deprivace – tedy vážné narušení psychického vývoje dítěte v důsledku neuspokojování jeho psychických potřeb – je napravitelná v mnohem větší míře, než se předpokládalo, někdy se dokonce může přiblížit normě. Ještě v 60. letech převládala názor o nenapravitelnosti deprivacího poškození, zvláště v oblasti citové a sociální. Trvalost této nápravy můžeme dokumentovat na těch původně deprivovaných dětech, které jsou dnes v období rané a střední dospělosti, jsou vesměs dobře sociálně začleněni a – co je podstatné – jsou dobrými rodiči. Hlavním a nezastupitelným činitelem této nápravy je vhodná a dále odborně vedená péstounská rodina. Zájemcům o tuto problematiku doporučuji knihu *Osvojení a péstounská péče* (Portál 2002), do níž jsem napsala několik kapitol.

Existuje spousta způsobů, jak se postarat o opuštěné děti – dětské domovy, SOS vesnice, péstounská péče, adopce... Který je podle vás nejpříjemnější a proč?

Pro přijatelné dítě je jistě nejvhodnější forma adopce. Ačkoli některé legislativní úpravy zvyšují počet dětí vhodných pro osvojení, čekají bezdětní manželé na adopci dlouho. Problematika péstounské péče a dětských domovů je v posledních dvou letech předmětem diskusí – v odborných kruzích i na půdě Poslanecké sněmovny – a je třeba ji nějak stručně shrnout. Nemohu tedy říci, která z možností, jež máme, je ta nejlepší. Vždy je nutno vycházet z důkladné znalosti dítěte a celé rodiny. Jednu poznámku však považují za nutnou. Objevily se návrhy nových forem péstounské péče, tzv. profesionální péstounské péče, přičemž ta současná byla mj. prohlášena za nekalitní a nedostatečnou. Navrhované nové

ověřena možnost vzniku rodičovství na psychologickém základě, a to nejen u adopci, ale i u péstounské péči, kde je situace mnohem složitější. Péstounství proto považujeme za rodičovství pravé, velmi náročné a stále nedo-vedené. Potřeba odborné pomoci rodině je nejen uznávána, ale také prováděna a péstouny velmi vděčně přijímána. Zásadní rozdíl mezi naší tradiční a navrhovanou profesionální péstounskou péčí je ve vztahu péstounů k dětem. Profesionální péstouni mají být patřičně vzděláni, nejlépe na vysokoškolské úrovni. Vzdělání v oblasti výchovy je jisté možno akceptovat, je přínosné, ale není tím nejdůležitějším. Profesionální péstouni mají mít k dítěti dobrý vztah, zahrnovat ho láskou, ale přitom pěstovat vztah i skutečné kontakty k vlastním rodičům dítěte. Ti bývají chápáni jako v podstatě dobří lidé, kteří jen nějak zaváhali, pochybili, ale k dítěti mají vztah a má jim být co nejdrív vráceno. Je-li tomu skutečně tak, pak opravdu potřebují intenzivní pomoc a svěření dítěte na krátkou dobu do péče, kterou doporučujeme označit jako podpurnou.

Rodiče dětí svěrovaných do péstounské péče jsou však podstatně jiní. Jde většinou o osoby závislé na alkoholu nebo na drogách, trestané (i opakovaně), které své děti hrubě zanedbávaly i týraly. Ve zmíněných návrcích se stále zdůrazňují práva rodičů na dítě, stále se jim dává šance, ale už se nikde neříká, že se tak u dětí vytváří nejistota a těžké vnitřní konflikty, že jsou děti traumatizovány, frustrovány a utváření jejich osobnosti je vážně narušeno.

Co by se podle vás mělo změnit?

Na prvním místě by měl být skutečný zájem dítěte. To je sice uváděno ve všech mezinárodních dokumentech o právech dítěte, ale praxe bohužel často – nejen u nás, ale i v cizině – směřuje proti zájmům dítěte. Profesor Matějček ve své poslední knize *Psychologické eseje říká*: „A to náš zákon je vůči dětem relativně ještě dost vstřícný – ve srovnání se zákony jiných západních zemí, které před zájmem dítě-

mi důležitý znak víry považují její projev v celém životě, především ve vztahu k lidem. Cenu víry jsem si nejvíce uvědomovala při nejtěžších životních situacích. Pomáhala nejen mně, ale i celé rodině neztráčet naději, čerpali jsme z ní novou sílu. Bylo to například při uvěznění tatínka za války z politických důvodů a také tehdy, když můj manžel v 60. letech náhle ztratil zrak. Zvládl Braillovo písmo, zapojil se do organizace zrakově postižených a jako psychiater pomáhal těm, kdo přišli o zrak.

V mé pracovní činnosti mi víra pomohla najít oblast, kde mohu být nejvíce prospěšná, uplatnit „svou hřívnou“ – tou je náhradní rodinná péče.

Jak jste byla k víře vedena? Jak bychom měli věst k víře své děti?

Vyrůstala jsem na vesnici, naše farnost byla velká a živá, do kostela vzdáleného čtyři kilometry se chodilo pěšky nebo jezdiho na kole. Průvody o Božím těle a pohřby z dechovkou a velkou účastí celé vesnice na mne působily velmi silně. Rodiče i širší rodina byli věřící. Při takovémto tradičním předávání víry jsem byla inspirována chováním rodičů, které bylo v souladu s tím, co vyznávali. Samozřejmě je v dospívání i v dospělosti přišly hlubší úvahy, ale i pochybnosti.

O tom, jak věst děti k víře, byla nedávno dobrá diskuse v Katolickém týdeníku. Děti ani katechezi to nemají vůbec lehké. Zvláště obtížnou situaci prožívají děti, které jsou ve třídě kvůli své víře osamělé, ostatní se jim diví, někdy i posmívají, že chodí do náboženství. I podle svých vnučků usuzují, že hlavní je příklad rodičů a celková atmosféra rodiny.

Může mít okolnost, že jsou péstouni věřící, nějaký vliv na zdárné zvládnutí péstounských povinností?

I když neexistují žádné statistiky, z mých zkušeností vyplývá, že mezi péstouny je větší zastoupení věřících než v ostatní populaci. Potvrzují to i výpovědi velkého množství péstounů v rámci výzkumného sledování, že pra-

Prof. PhDr. JARMILA KOLUCHOVÁ, DrSc. Narodena 1928, vystudovala Filozofickou fakultu Univerzity Palackého (učitelství) a Pedagogickou fakultu (učitelství) na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého. Absolvovala doktorát z psychologie a z pedagogiky. Působila jako psycholožka na dětském oddělení Psychiatrické kliniky v Olomouci, jako ko vysokoskolská učitelka na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého, na Filozofické fakultě UP, zároveň vykonávala svou psychologickou práci. Kandidátka na profesuru klinické psychologie 1974, habilitační ústní zkouška 1977. V roce 1990 ji byla vědeckou radou UK udělena hodnost doktora psychologie. Je autorkou v témž roce byla jmenována profesorkou. Je autorkou a spoluautorkou několika odborných psychologických a pedagogických publikací. Odborně je zastřešena v dětské psychologii, zejména na děti postižené sociálním prostředím, deprivovanými dětmi. Její dlouholetá výzkumná a pedagogická činnost má za následek řadu publikací, které nadále působí v nestátních organizacích rodinné péče. Její práce jsou využívány v mnoha mezinárodních projektech na pomoc péstounským dětem. Je v kontaktu s vysokými školami v zahraničí a v dětské psychologii a pedagogice. Je členkou několika odborných komisí a oponentka a examinátorka v psychologickém studiu; pracuje v Junáku.